יידישע קולטור אפריל־מיי

צען נישט־פאַרעפנטלעכטע בריוו פון י. ל. פרץ

איבערגעזעצט, מיט אָנמערקונגען און נאָטיצן

פון **נחמן מייזיל**

די ווייטער־געבראַכטע ניט־פאַרעפנטלעכטע בריוו ‏[?]ן י. ל. פרץ זיינען געשריבן צום באַוואוסטן העב־ ‏[?]איש־יידישן שרייבער י. ח. ראַבניצקי (1859־1945), ‏[?]ן וואַרשע קיין אָדעס, אין פאַרשיידענע צייטן, זינט 18[?] ביז 1913. די בריוו זיינען מיר געגעבן גע־ ‏[?]אָרן צום אָפּקאָפּירן און צו פאַרעפנטלעכן דורך א. ‏[?]אַבניצקי (דער זון פון י. ח. ראַבניצקי) אין תל־אָביב, ‏[?]בעת מיין פאַרברענגען דאָרטן אין יאָר 1946. איך ‏[?]דריק אים אויס מיין דאַנק פאַר זיין פריינטלעכקייט. ‏[?]צוזאַמען מיט אָט־די פרץ־בריוו האָט מיר א. ראַבניצקי ‏[?]אויך געגעבן צום איבערשרייבן צוויי בריוו פון אברהם ‏[?]גאָלדפאַדען צו י. ח. ראַבניצקי, וואָס זיינען דורך מיר ‏[?]פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין „יידישע קולטור“, 1947, ‏[?]אין נ׳ 3, ז״ז 37־39.

נײַן פון די צען פרץ־בריוו זיינען געשריבן אין ‏[?]עבריייאיש, און דער לעצטער, דער צענטער, איז גע־ ‏[?]שריבן אין יידיש.

די ערשטע דריי פרץ־בריוו זיינען געשריבן צו י. ‏[?]ח. ראַבניצקי אין פאַרבינדונג מיט זיינעם, ראַבניצקיס, ‏[?]אַן אַרטיקל, וואָס ער האָט געשיקט צו פרצן פאַר דער ‏[?]„יודישער ביבליאָטעק“ (וואַרשע, 1891). י. ח. ראַב־ ‏[?]ניצקי האָט באַרירט, ווי עס ווייזט אויס, אייניקע גע־ ‏[?]זעלשאַפטלעכע פראַגן, מיט וועלכע די רעדאַקציע פון די זאַמלביכער און, טיילווייז, אויך פרץ, זיינען נישט ‏[?]געווען מסכים.

אינעם פערטן בריוו, פון 1892, באַשטעטיקט י. ל. ‏[?]פרץ די קבלה פון דעם ערשטן באַנד פונעם העבריי־ ‏[?]אישן זאַמלבוך „פרדס“ (אוסף ספרותי), וואָס י. ח. ראַבניצקי האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אין אָדעס אָנ־ ‏[?]הויב 1892 (די דאַטע פון דער צענזור איז 21טן אָק־ ‏[?]טאָבער, 1891, קיעוו). צווישן אַנדערע זאַכן זיינען אי־ ‏[?]נעם זאַמלבוך „פרדס“ געדרוקט געוועזן אחד־העמס ‏[?]„מכתב אל העורך“ (מיט אָט־דעם בריוו צו דער רע־ ‏[?]דאַקציע עפנט זיך דער זאַמלבוך), און נאָך צוויי זאַכן ‏[?]פון אחד־העם: „פרורים“ און „אבן למצבה“ (אַ בריוו ‏[?]וועגן דעם ערשט־פאַרשטאָרבענעם לעאָן פינסקער, 1823־1891). אין אָט־דעם ערשטן באַנד פון זאַמלבוך ‏[?]„פרדס“, האָט דעביוטירט ח. נ. ביאַליק מיט זיין ערשטן, ‏[?]שנעל באַרימט־געוואָרענעם ליד „אל הצפור“. עס זיי־ ‏[?]נען פאַרעפנטלעכט צוויי שירים פון יהל״ל (1845־1925, „צדוק־הדין“, „שמחה וששון ליהודים“) און פון ‏[?]יהושע בר״י סירקין („אל פני שבלת המים“). אין די דריי זאַמלביכער „פרדס“ (1892, 1893, 1896) זיינען ‏[?]פרצעס זאַכן נישט געדרוקט געווען.

דער פינפטער און זעקסטער בריוו, אָנהויב 1899, ‏[?]געהערן צו דער צייט, ווען י. ל. פרץ האָט אָנגעהויבן ‏[?]פלייסיק מיטאַרבעטן אין דער צייטשריפט „דער יוד“, וואָס זיין רעדאַקטאָר איז דאַן געווען י. ח. ראַבניצקי. י. ל. פרץ האָט געהאַט געשיקט צו י. ח. ראַבניצקי זיין דערציילונג „די פאַרשאָלטענע ברונע“ (בילדער פון קליינשטעטלדישן יידיש־פּוילישן לעבן), — די דער־ ציילונג איז פאַרעפנטלעכט אין די נ״נ 9 און 10 (מאַי 1899). י. ל. פרצעס וויכטיקע דערווידערונגען קעגן אויסמעקן און פאַרבייטן דורך י. ח. ראַבניצקין ספּע־ ציפיש־יידיש־פּוילישע ווערטער, האָבן, משמעות, טייל־ ווייז, געווירקט אויף ראַבניצקין, ווייל זיי זיינען פאַר־ בליבן אין דער דערציילונג. אָט האָבן מיר דאָרטן אַזאַ אויסדרוק: „נאָך אַ צייט פריער האָט דער וואָיט גע־ מאַכט אַן אַנשלאַג, צונויפגעקלאַפּט די מטבע, און דער־ וויל צענומען די צעמברינע; שטייט די ברונען אָפן“ (צווייטער באַנד פון פרצעס ווערק, 1920, ניו־יאָרק, ז׳ 1942). אגב, אין דעם זעלבן יאָר, 1899, האָט י. ל. פרץ פאַרעפנטלעכט אין „יוד“ פאָלגנדיקע דערציילונ־ גען: „אייזיקל שוחט“ (נ״נ 1, 3, 4), „די פאַרשאָלטענע ברונע“ (נ״נ 9, 10), „קלאָץ־געשיכטעס“ (23, 24), „דאָס קראַנקע ייִנגל“ (28, 29), ווי אויך אַ ליד „איך גיי אַרום אין פרעמדן וואַלד“ (נ׳ 6). אין די איבעריקע יאָרן 1900, 1901, 1902, ווען דער רעדאַקטאָר איז שוין גע־ ווען יוסף לוריאַ, האָט י. ל. פרץ פאַרעפנטלעכט זיינע פאָלקסטימלעכע געשיכטן, חסידיש, דערציילונגען, בריוו פון וואַרשע א. אַז. וו. כמעט אין יעדן נומער.

דער 7טער בריוו איז געשריבן צו י. ח. ראַבניצקין, ווען ער, ראַבניצקי, צוזאַמען מיט ח. נ. ביאַליק האָבן געגרינדעט דעם העברייאישן פאַרלאַג „מוריה“, וואָס האָט געגרייט אַ בענדל פון פרצעס זאַכן אין העברייאיש.

דער 8טער בריוו איז געשריבן אין יאָר 1908־1909.

די לעצטע צוויי בריוו, דער ניינטער און דער צענטער בריוו, וואָס איז געשריבן דורך פרצן אַליין אין יידיש, געהערן צום יאָר 1913, ווען דער פאַרלאַג האָט געגרייט אַ באַנד פרצעס כתבים אויף העברייאיש.

אייניקע אָנמערקונגען און נאָטיצן גיבן מיר ביי די יידישע איבערזעצונגען פון די בריוו.

מיר ברענגען די בריוו אין אָריגינאַל, אין העבריי־ איש, מיט אַ (מער־ווייניקער ווערטערלעכער) איבער־ זעצונג אין יידיש.

ערשטער בריוו

L. PERETZ

d. 6 Grudnia
W. P. I. Ch. Rawnicki
w Odesie

רעדאַקציאָן
דער יודישען ביבליאָטעק
[צום ח״ה

Against inbred Jew. chauvinism

י. ח. ראַבניצקי, אין אָדעס]
[וואַרשע, דעם 6טן דעצעמבער, 1891]
אדוני!

אם יתאים מאמרו את רוח הביב׳ יקבל את משכרתו כפי אשר נשתוה.

לא נגעתי אף „בקצה עטי״ בהלאומית, כי אם בהשאוויניזם, אשר הוא מאז ומעולם צרעת ממארת

י. ח. ראַבניצקי

בבני ישראל, ובהקאנסערוואטיזם אשר אך קללה בו.

הלאומי האמתי (לפע״ד) רואה את העתיד באופן אחר. וד״ל.

מוקירו,

ל. פרץ.

יסלח בטובו כי נתעכבה תשובתי, כי הזמן קצר והמלאכה אצלי מרובה מאוד. הנ״ל.

[יידישע איבערזעצונג]

ג. ה.

י. ח. ראַבניצקי אין אָדעס.

מיין הער!

אויב אייער אַרטיקל וועט זיין צוגעפּאַסט צום גייסט פון דער ביבליאָטעקי[1], וועט איר באַקומען אייער האָ־נאָראַר, ווי מיר וועלן אַדורכקומען.

כ׳האָב אפילו מיטן שפּיץ פון מיין פעדער ניט אָנגערירט דעם נאַציאָנאַליזם[2], נאָר דעם שאָוויניזם, וואָס פון אייביק אָן איז עס ביי יידן אַ פאַרשאָלטענע קרענק [צרעת — קרעץ, — נ. מ.] און דעם קאָנסערוואַטיזם, וואָס ברענגט בלויז אומגליק.

דער אמתער נאַציאָנאַליסט (לויט מיין מיינונג) זעט די צוקונפט אויף אַ גאָר אַנדערן אופן. וד״ל [הדי לחכימא — אַ קלוגן איז גענוג אַ וואונק, — נ. מ.].

אייער פאַרערער,

ל. פּרץ.

זייט מוחל, וואָס מיין ענטפער האָט זיך פאַרהאַלטן. די צייט איז קורץ און אַרבעט האָב איך פיל.

צווייטער בריוו

НУ I. X. РАВНИЦКОМУ

[געשריבן אויף אַ פּאָסט־קאַרטל]
[יאַנואַר] 1/1 [18]92
אדון נכבד!

אמנם קבלתי את מאמרך זה יותר משני שבועות, אך בכל זאת גם היום לא אוכל לתת לך, אדוני, מענה, כי אני איני דן יחידי ונכנסים לאספה כל העוזרים היושבים בווארשוי; סאת החלק השני לשנת 1891 נמלאה, ומאמרו נשאר איפוא בהחומר לשנה הבאה. בעוד ימים נתאסף לסדר את הכ״י ויקראו, וכאשר יפול דבר אודיעהו. בנוגע לדעת עצמי, הנני להגיד לאדוני, כי הנני כנגד המבוא שלו הנוגע בכבוד העשירים בכלל, מבלי הוציא מן הכלל, ומבוא זה בזמן כזה, שהעם צופה לתשועת הבאַראָן הירש יוכל להזיק. המאמר בלי המבוא טוב מאוד, אך עוד הפעם — איני דן יחידי. —

מוקירו,

ל. פרץ.

בצאת הח״ב אשלח לכבודו שני החלקים יחד. יאבה ג״כ לכבדני בספרו כצאתו לאור.

[יידישע איבערזעצונג]

געערטער הער!

איך האָב טאַקע באַקומען אייער אַרטיקל שוין מער ווי צוויי וואָכן, אָבער דאָך קאָן איך איך נאָך היינט נישט געבן קיין ענטפער. איך בין נישט דער איינציקער דעה־זאָגער, אין דער זיצונג באַטייליקן זיך אַלע מיט־אַרבעטער פון וואַרשע; דער צווייטער באַנד פונעם יאָר 1891 איז שוין איבערפולט, און אייער אַרטיקל איז אַזוי־אַרום פאַרבליבן צווישן די מאַטעריאַלן פאַר

1) „די יודישע ביבליאָטעק״, אַ זשורנאַל פיר ליטעראַטור, געזעללשאַפט און עקאָנאָמיע, ערשיינט צוויא מאָהל יאהרליך, 2 בענד, דערשינען אין 1891 דורך י. ל. פרץ ביי דער מיט־באַטייליקונג פון איניקע וואַרשעווער משכילים.

2) י. ח. ראבניצקי האָט מסתמא אין אַ בריוו פאָרגעוואָרפן פרצן פאַר איניקע געדאַנקען אין פראָגראַם־אַרטיקל „בילדונג״ אין ערשטן באַנד פון דער „ביבליאָטעק״. י. ל. פרץ האָט אין 1890 אָפגעדרוקט אַ דערציילונג „דער תענית״ אין דער זאַמלונג „דער קליינער וועקער״, וואָס י. ח. ראבניצקי האָט אַרויסגעגעבן (הערויסגעגעבען פון אָדעססאַ׳ר גוטע פריינד פונ׳ם יידישען לשון״).

for Baron Hirsch

קומענדיקן יאָר[3]. אין עטלעכע טעג אַרום וועלן מיר זיך צונויפקומען און וועלן ברענגען אין אָרדענונג די מאַנוסקריפּטן און זיי לייענען. דעם רעזולטאַט וועל איך אייך מיטטיילן. וואָס שייך מיין מיינונג, וויל איך אייך זאָגן, אַז איך בין קעגן אייער אַריינפיר, וואָס טרעט אַרויס קעגן גבירים בכלל, אָן קיין שום אויסנאַם, און אַז מין אַריינפיר אין דער איצטיקער צייט, ווען דאָס פאָלק קוקט אַרויס אויף דער הילף פון באַראָן הירש[4], קאָן נאָך ברענגען שאָדן. דער אַרטיקל אָן דעם אַריינפיר איז זייער גוט. אָבער נאָך אַמאָל — איך בין ניט דער איינציקער צו באַשליסן.

אייער פאַרערער,

ל. פּרץ.

אַז דער צווייטער באַנד וועט דערשיינען, וועל איך אייך שיקן ביידע טיילן מיטאַמאָל. זייט אַזוי גוט און שיקט מיר אייער בוך ווי סזוועט דערשיינען[5].

דריטער בריוו

אדוני!

סלח לי ברוב חסדך, אם לא אוכל לתת עוד מענה על דבר מאמרך. לו יכולתי לבאר לך את עניני הרע־דאקציע וההוצאה שלי כי עתה לא השתוממת. אך לא אוכל עוז. ימים ידברו. —

אוכל לשלוח לך ואשלח ספור אחד גדול או איזה קטנים אם תתן לי מועד שני שבועות. ענה באותו היום שתקבל מכתבי (מדה כנגד מדה).

עוד הפעם אני עורך מחאה כנגדך, כי חושד אתה בכשרים. מעולם לא הייתי שונא הישוב, ומעולם לא חשבתי אותו לדבר הבאי. נהפוך הוא, מאמין אני באפשרות הישוב, שואף אני בכל לב ונפש, ולו יכולתי, כי אז תחת ארגענטינא קניתי את פאלעסטינא, אך שונא מוחלט אני את הריקים והפוחזים אשר קשרו את הרעיון הזה בזנב חמור של רבנים, של קנאים, של אנשי שוא ושקר. שונא אני את הרעיון, בזמן שהוא מבולבל בקרבנות, שולחן ערוך עם רמ״א ונושאי כליהם, בזמן שהוא ציץ על מצח הרב הקטן שהתגדל בעמדו לרגל מגדל איפעל. שונא אני את הדברנים, את בעלי ההזיה, את הסרסורים, את השקרים, את ההבלים הבלים, את היהללים העומדים על גבעת צואה ב„המליץ״ וחוזים ימין ושמאל, את התוקעים, המריעים והמתפללים שלא לשם שמים ולא לטובת עמם, כ״א לכבוד עצמם ולטובתם ולהנאתם.

מאמין אני באמונה שלמה שבכל מקום שיהיו אחב״י בפני עצמם יהיו מאשרים אם ישכילו, אם לא ילכו לא בדרך החסידים, ולא בדרך המתנגדים ולא בדרך „המשכילים שלנו״, אם יאהבו את האמת, את החכמה, את העבודה — אך די בזה.

מוקירך,

ל. פרץ.

הספור אשר אני חושב עתה לכתוב בשבילך אינו נוגע לשאלת הלאום ויהיה מורכב מאידעאליזם כלל,

י. ל. פרץ — אין עלטער פון אַ 45 יאָר

מעט חכמת הנפש ומחלותיה (מחלת זכרון הזמן ע״י מקרה נורא) וכו׳.

הנ״ל.

אם לא תאבה לחכות ותאבה להעתיק מהמדוברת, אוכל לשלוח לך ספורים קטנים תיכף ומיד, אך בעצמי להעתיק כעת לא אוכל, אף כי לא אדע מדוע, כי לפעמים אני ממהר להעתיק ולפעמים לא אדע אף מלה אחת. —

הנ״ל.

[יידישע איבערזעצונג]

מיין הער!

זייט מיר מוחל, וואָס איך קאָן אייך נאָך אַלץ נישט געבן קיין ענטפער וועגן אייער אַרטיקל. ווען איך וואָלט געקאָנט אייך אויפקלערן מיינע רעדאַקציע־און פאַר־לאַגס־אָנגעלעגנהייטן, וואָלט איר זיך נישט געוואונדערט, אָבער איך קאָן נאָך אַלץ נישט. מיט דער צייט וועט זיך עס אויפקלערן.

איך קאָן און וועל אייך שיקן אַ גרעסערע דער־ציילונג אָדער עטלעכע קליינע, אויב איר וועט מיר געבן צוויי וואָכן צייט. ענטפערט דעם זעלבן טאָג, וואָס איר וועט קריגן מיין בריוו (מידה כנגד מידה).

און ווידער פּראָטעסטיר איך קעגן אייך, וואָס איר זענט מיר אומזיסט חושד. איך בין קיינמאָל נישט גע־

3) דער קומענדיקער, דריטער, באַנד איז דערשינען סוף זומער 1894 (דאַטירט 1895).

4) פּרץ האָט געלייגט אין יענער צייט גרויסע האָפענונגען אויף דעם באַראָן הירש און זיינע פּלענער צו אָרגאַניזירן יידישע קאָלאָניעס אין אַרגענטינע. אין ערשטן באַנד „דיא יודישע ביב־ליאָטעק״ איז דאָ אַ נאָטיץ פון דער רעדאַקציע וועגן באַראָן הירש (געשריבן מסתמא דורך פּרצן גופא).

5) געמיינט דעם העברייאישן זאַמלבוך „פרדס״, וואָס י. ח. ראבניצקי האָט געגרייט אַרויסצוגעבן אין אָדעס.

Settlement of Palestine w/out rabbinic collaboration

use of Kaddish

ווען קיין שונא פונעם ישוב [ארץ־ישׂראל, נ. מ.] און איך האָב אים קיינמאָל נישט גרינג געשאַצט. פאַרקערט, איך גלויב אין דער מעגלעכקייט פונעם ישוב, איך שטרעב צו אים מיט מיין גאַנצן האַרצן און נשמה. און ווען איך וואָלט געקאָנט, וואָלט איך אַרגענטינע פאַרביטן אויף פּאַלעסטינע, אָבער איך בין קאַטעגאָריש קעגן די נישטיקע און פּוסטע (מענטשן), וואָס האָבן פאַרבונדן די־אָ אידייע ביים אייזל־עק פון רבנים, קנאָים, און פון סתם ליגנער. איך האָב פיינט די אידייע, ווען זי ווערט צונויפגעמישט מיט קרבנות, מיט שולחן־ערוך, מיט רמ״א[6] און די אַלע נאָכפאָלגער, ווען זי באַצירט דעם שטערן פון אַ קליינעם רב, וואָס איז גרויס געוואָרן שטייענדיק צופוסנס פונעם אייפל־טורעם . . . איך האָב פיינט די פלוידערער, די פאַנטאַסטן, די מעקלער, די ליגנס, די אַלטע גאָרנישטן, די יהל״לס[7], וואָס שטייען אויפן מיסטקאַסטן אין „המליץ״ מיט זייערע זעאונגען אויף רעכטס און לינקס, די בעלי־תקיעות, וואָס שאַלן און זיינען מתפּלל נישט פון גאָטס וועגן, נישט פון פאָלקס־וועגן, נאָר צוליב זייער אייגענעם כבוד, נוצן און פאַרגעניגן.

איך גלויב מיטן גאַנצן האַרצן, אַז וואו אונדזערע ברידער וועלן נאָר לעבן, וועלן זיי זיין גליקלעך, אויב זיי וועלן ווערן אויפגעקלערט, אויב זיי וועלן נישט גיין נישט אין די וועגן פון די חסידים, נישט אין די וועגן פון די מתנגדים און נישט אינעם וועג פון „אונדזערע משכּילים״, — אַבי נאָר זיי זאָלן ליב האָבן דעם אמת, וויסן, אַרבעט — אָבער גענוג וועגן דעם.

אייער פאַרערער,

ל. פּרץ.

די דערציילונג, וואָס איך טראַכט איצט צו שרייבן פאַר אייך באַרירט נישט די נאַציאָנאַלע פראַגע, זי באַשטייט פון אַלגעמיינעם אידעאַליזם, אַביסל פון קראַנקהאַפטער פּסיכאָלאָגיע (די קראַנקייט פון צייט־פאַרגעסן דורך אַ שרעקלעכן צופאַל)[8] א. אַז. וו.

אויב איר ווילט נישט וואַרטן און איר ווילט איבערזעצן פון יידיש, קאָן איך אייך גלייך שיקן קליינע דערציילונגען, אָבער אַליין איצט איבערזעצן, קאָן איך נישט, כאָטש איך פאַרשטיי נישט פאַרוואָס, אָפּטמאָל זעץ איך שנעל איבער און אַמאָל וויס איך אפילו קיין איין וואָרט נישט.

ד. ז.

6) רמ״א — ר׳ משה איסרליש (1530־1572), דער מחבר פון די הספּות צום „שולחן ערוך״ פון יוסף קארו, געווען אַ פאַנאַטישער קעגנער פונעם רמב״ם.

7) יהל״ל — יהודה ליב לעווין (1845־1925), העברייאישער דיכטער, אָנגעהויבן ווי אַן אָנהענגער פון סאָציאַליזם, אַריבער דערנאָך צו שרייבן נאַציאָנאַלע, נאַציאָנאַליסטישע שירים.

8) ס׳איז מסתמא די העברייאישע דערציילונג „ליל זועה״ (מחקר מחלת הנפש), וואָס פּרץ האָט פאַרעפנטלעכט אין „האסיף״, וואַרשע, 1893. אין רוסישן „וואָסכאָד״, 1894, נ׳ 10, האָט קריטיקוס [ש. דובנאָוו] אָפּגעדרוקט אַ נעגאַטיווע רעצענזיע וועגן דער דערציילונג.

abnormal psychology

פּערטער בריוו

אדוני!

את הספר קבלתי ביום אתמול והיום כבר קראתיו מראש ועד סוף. הגרוע מכל הספר הם שירי יהל״ל, הטוב מכל — מאמרי אחד העם; אין שם אף מחשבה אחת, אשר אוכל להסכים עליה, אבל הוא בעל דין, אשר אוכל לדבר אתו בשער. ואשר כדאי לדבר אתו! יתר הדברים — טובים. השפה בכלל, בכל הספר (אך עוד מלבד, מלבד שירי יהל״ל בכלל ויתר השירים — מלבד (פּרט מן הפּרט) מחצית שירו של סירקין וכל שירו של ביאַליק) שפה כמו חיה, וזהו צעד ענק.

בין כל הדגלים שהרימו „חובבי ציון״ (שהשם אינו הולמם, ואינו נאה להם כ״ע) הדגל שהרים הפּרדס . . . אך לי אין שפה חיה, וע״כ אומר בזארגאָן: איז דער סימפּאַטישסטער, פיינסטער און דער ליבעראַלסטער. ובכל זאת לא אוכל בשום אופן וצד לעמוד במחנה תחת זה הדגל והנני עלז ושמח כי לא נדפס ספּורי אשר אבקש כי תאבה להשיבהו לי. מאמרך (אם תרשה) יהי נדפס בלי ההתחלה, אשר דברתי אודותיה במכתבי הקודמים.

אחרי קבלי את הפּרדס (אם לא עד לפני זה) הייתי מחויב לשלוח לך את הביב׳, אבל — היא איננה שלי. ובעליה הוציאו חוק לשלוח חנם אך לאלה, אשר ידפּיסו את מאמריהם; מבלי תפונה תשתומם על החוק הזה, אבל מה אעשה וכל הסופרים, אשר נשלח להם הח״א לא מצאו את עצמם מחויבים גם להודות למראית עין, ובעלי הביב׳ מדקדקים בנוגע להנמוס כחוט השערה. שלחתי לך את המחברת הראשונה משירי, בקרוב תקבל את השני׳ והשלישית. —

בנוגע להספּורים אשר בפּרדס כלם גרועים, כלם תחת הבקרת, אבל לעמת כל מה שנדפס עד כה בשפת עבר הם — מרום — קץ השלמות. גם בן אביגדור צעד צעד ענק, אף כי הרכיב שאלת אהבה מצרים לבב עבריה שומרת שבת . . .

כותב אני לך מפּלאָצק, ששם אני על ימי החג, כי הציקתני רוח בטני. —

מוקירך,

ל. פּרץ.

[יידישע איבערזעצונג]

מיין הער:

דאָס בוך האָב איך נעכטן באַקומען און היינט האָב איך עס שוין איבערגעלייענט פון אָנהויב ביזן סוף. דאָס ערגסטע אין גאַנצן בוך זיינען יהל״לס לידער, דאָס בעסטע זיינען די אַרטיקלען פון אחד העם[9]; עס

9) אחד העם, אשר גינצבערג (1856־1927), אָנגעהויבן צו פאַרעפנטלעכן אַרטיקלען אין 1889. י. ל. פּרץ, מיט זיין גאַנצער פאַרערונג פאַר אחד־העמען, איז ער אָבער אַרויסגעטראָטן קעגן זיין וועלט־באַנעם. ער האָט אפילו פאַרגעוואָרפן ח. נ. ביאַליקן, וואָס ער „איז געפאַנגען דורך אחד־העמען״ (זע מיין אָפּהאַנדלונג „י. ל. פּרץ און ח. נ. ביאַליק״, „יידישע קולטור״, 1947, נ׳ 4, ז׳ 13).

איז נישטאָ דאָרט קיין [illegible]יין געדאַ
געקאָנט מיט אים מסכּי[illegible] זיך, אָנ
וואָס איך קאָן זיך מיט [illegible]ים קריגן
צו דיסקוטירן מיט אים. [illegible]די איבער
די שפּראַך בכלל, אינעמ[illegible] גאַנצן ב
סער, אויסער יהל״לס [illegible]ירים בכל
שירים — אויסער (אַ [illegible]ייל פון אַ
פון סירקין און דאָס גאַ[illegible]צע ליד פ
שפּראַך ווי אַ לעבעדיק[illegible], און דאָ
שריט.

צווישן די פאַרש[illegible]ענע פּע
אויפגעהויבן די „חובב[illegible]ציון״ (ד
נישט צו זיי און קליידט [illegible]יי בכלל ני
עס האָט אויפגעהויבן ד[illegible]ר פּרדס
די לעבעדיקע שפּראַך, [illegible]וועל איך
זשאַרגאָן): דער סימפּ[illegible]טישסטער
ליבעראַלסטער. און ד[illegible] קאָן אַ
נישט שטעלן אין דעם [illegible]לאַגער אַ
און איך בין צופרידן א[illegible] פריי זיך,
איז נישט געדרוקט גע[illegible]אָרן, און
זי צוריק שיקן. אייער [illegible]אַרטיקל
ליבן) וועט געדרוקט [illegible]ן אָן דעם
געשריבן וועגן דעם א[illegible] מיינע פּו

נאָך דעם ווי כ׳ה[illegible]ב באַקומ
נישט נאָך פאַר דעם) [illegible]אָלט איך
די ביבליאָטעק, אָבער[illegible] — זי אַ
באַלעבאַטים האָבן באַ[illegible]לאָסן צו
צו די, וואָס מען דרוק[illegible] זייערע
זיך גיכער חידושן או[illegible] אָט־דעב
זאָל איך טאָן, ווען ד[illegible]אַלע שרי
געשיקט דעם ערשטן [illegible]אַנד, האָבן
פאַר זייער חוב כאָטש [illegible]לפנים צו
לעבאַטים פון דער בי[illegible]ליאָטעק ד
אָט־די עטיקעטע. איך [illegible]האָב אייך
העפט פון מיינע שיר[illegible][11], אינגי
דאָס צווייטע און דר[illegible]ע.

וואָס שייך די [illegible]ערציילונג

10) פון ח. נ. ביאַלי[illegible] ערשטן
אַלע יאָרן האָט י. ל. פּ[illegible] אַרויסבאַ
סטרעסירטקייט און פאַר[illegible]ונג פאַר
מיין אָפּהאַנדלונג „י. ל. [illegible]רץ און ח.
טור״ 1947, נ׳ 4, ז״ז 1[illegible]9).

11) געמיינט די לידע[illegible]זאַמלונג פ
ס׳איז אַריין: „כסא ש[illegible]ה״, „דעם
דיכטער״, וואַרשע, 1892, 32[illegible] ז״ז, —
עליכם האָט שאַרף אַראָ[illegible]ערגעריסן אין
1892. אין צווייטן העפט[illegible] „פּאָעזיע״
(1892), וואָס פּרץ האָט [illegible]בערגעדרוק
דרוקט אין [שלום־עלי[illegible]ס] פאָלקס
עמע געליטן פון רעדאַק[illegible]אָרס שער
אייגנליבע האָט מיך [illegible]אוויגן זי
פריינד — איבערצודרו[illegible].״

Respects its high cultural level
rejects its politics categorically
אחד־העם

איז נישטאָ דאָרט קיין איין געדאַנק, וואָס איך וואָלט געקאָנט מיט אים מסכים זיין, אָבער ער איז אַ מאַן, וואָס איך קאָן זיך מיט אים קריגן, און וואָס איז כדאי צו דיסקוטירן מיט אים. די איבעריקע זאַכן זיינען גוט. די שפּראַך בכלל, אינעם גאַנצן בוך (אָבער אויך אויסער, אויסער יהל"ס שירים בכלל און די איבעריקע שירים — אויסער (אַ טייל פון אַ טייל) אַ האַלב ליד פון סירקין און דאָס גאַנצע ליד פון ביאַליקן[10]) איז די שפּראַך ווי אַ לעבעדיקע, און דאָס איז שוין אַ ריזן־שריט.

צווישן די פאַרשיידענע פענער, וואָס עס האָבן אויפגעהויבן די „חובבי־ציון" (דער נאָמען פּאַסט זיך נישט צו זיי און קליידט זיי כלל נישט) איז די פאָן, וואָס עס האָט אויפגעהויבן דער פּרדס . . . — (ס'פעלט מיר די לעבעדיקע שפּראַך, וועל איך דעריבער זאָגן אויף ושאַרגאָן): דער סימפּאַטישסטער, פיינסטער און דער ליבעראַלסטער. און דאָך קאָן איך אין קיין פאַל זיך נישט שטעלן אין דעם לאַגער אונטער אָט־דער פאָן, און איך בין צופרידן און פריי זיך, וואָס מיין דערציילונג איז נישט געדרוקט געוואָרן, און איך בעט טאַקע מיר זי צוריק שיקן. אייער אַרטיקל (אויב איר וועט דערלויבן) וועט געדרוקט זיין אָן דעם אָנהויב, ווי איך האָב געשריבן וועגן דעם אין מיינע פריערדיקע בריוו.

נאָך דעם ווי כ'האָב באַקומען דעם „פּרדס" (אויב נישט נאָך פאַר דעם) וואָלט איך באַדאַרפט שיקן אייך די ביבליאָטעק, אָבער — זי איז נישט מיינע. אירע באַלעבאַטים האָבן באַשלאָסן צו שיקן זי אומזיסט בלויז צו די, וואָס מען דרוקט זייערע אַרטיקלען; איר וועט זיך גיכער חידושן אויף אָט־דעם באַשלוס, אָבער וואָס זאָל איך טאָן, ווען די אַלע שרייבער, וואָס מ'האָט זיי געשיקט דעם ערשטן באַנד, האָבן אפילו נישט געהאַלטן פאַר זייער חוב כאָטש לפנים צו דאַנקען, און די באַלעבאַטים פון דער ביבליאָטעק היטן־אָפּ זייער שטרענג אָט־די עטיקעטע. איך האָב אייך געשיקט דאָס ערשטע העפט פון מיינע שירים[11], אינגיכן וועט איר באַקומען דאָס צווייטע און דריטע.

וואָס שייך די דערציילונגען אין „פּרדס" זיינען זיי אַלע שלעכט, אַלע אונטער קריטיק, אָבער אין פאַרגלייך מיט דעם אַלעם, וואָס איז ביז אַהער געדרוקט געוועזן אין העברייאיש, זיינען זיי די העכסטע מייסטערשאַפט. אויך בן־אביגדור[12] האָט געמאַכט אַ ריזן־שריט, הגם ער האָט צונויפגעפּאָרט דאָס פּראָבלעם פון אַ מצרישער ליבע מיט אַ האַרץ פון אַ יידישער פרוי, וואָס היט אָפּ שבת . . .

איך שרייב אייך פון פלאָצק, וואו איך פאַרברענג די יום־טובים. עס דערקוטשעט מיר דער מאָגן.

אייער פאַרערער,

ל. פּרץ.

פינסקער בריוו

אדוני!

את מכתבו הגלוי קבלתי, והנני קורא תגר על החפץ להחליף את המבטאים הידועים.

שם המ"ע: דער יוד. לא יהודי רוסי, לא יהודי אודעססי, כי אם יהודי סתם. ע"פ מקרה המו"ל יושב באדעססע, כשם שע"פ מקרה עסק אחיאסף נוסד בווארשא והמ"ע נדפס בקראקוי. לפי זה, כיון שבכל אתר ואתר השפה המדוברת שונה היא באיזה מפרטיה, מן היושר — שלשון הסופרים בעצמם תהי' נקיה מכל מבטאים וניבים, מובנים אך באחד המקומות ולא מחוצה להם, ושהמבטאים והניבים הללו יבואו אך בדיאלאגים, בתור חותם תכנית של המדברים לפי מקומם, ושיהיו מבוארים לבני יתר המקומות בלשונם הם. — יקרה לפעמים, כי לאחד המושגים יהיה שם אך באחד המקומות, ואת השם הזה נחוץ לקבל אל האוצר הכללי למען העשיר את השפה. אם אין למושג ידוע שם או פועל מיוחד בשפה המדוברת, והחצאי־משכילים, המדברים עוד יהודית, משתמשים, לפי המקום, בשם או פועל רוסי, פולאני ואשכנזי, נחוץ לקרב את האחרון המתבולל היטב והמקבל בנקל צורה יהודית, ולזרות הלאה כל זמורה סלאווית, כל נעצוץ וקוץ מכאיב, — אבל אין לבכר את הרוסית על הפולנית, אך מטעם שהמו"ל יושב באדעססע ולא בקראקוי או בווארשוי.

quoted by Weiser

preference for Germanic components over Slavic

לפי זה: 1) אי אפשר לסופר, המדבר בשם עצמו, להשתמש במלה צעמברינא הפולאנית להוראת דופני הבאר, — אבל מחויב הוא הסופר, המספר מפי בטלן מעיר פולאנית קטנה, להשתמש בה לפי שאותו בטלן אינו יודע ניב אחר למושג הזה . . . אבל בלי שום ספק אסור להשתמש במלין: געסטאַיעט, פאסטאמקיס, סמאָרע, פריחאד־ראסחאד, פאדריאדען, ספליאטקיס(?), אָטשאָט, הארבאטע, זאיקא, קארטינע, קוואטשע, ספיסקעס, געמאטיוויט, סטשאָט, רעשען, סקירדיס, קירפיטש . . .

ובכל זאת את החצץ הזה אספתי אך בנומר אחד, הוא האחרון שקבלתי.

---

10) פון ח. נ. ביאַליקס ערשטן אויפטריט אָן און אַזוי אַלע, אַלע יאָרן האָט י. ל. פּרץ אַרויסבאַוויזן אַ באַזונדערע פאַראינטערעסירטקייט און פאַרערונג פאַר ח. נ. ביאַליקס שאַפן. (זע מיין אָפּהאַנדלונג „י. ל. פּרץ און ח. נ. ביאַליק", „יידישע קולטור" 1947, נ' 4, ז"ז 9־16).

11) געמיינט די לידער־זאַמלונג פון י. ל. פּרץ „פּאָעזיע", וואו ס'איז אַריין: „כסא שלמה", „דעם לייבס לוויה", „קליינע געדיכטע", וואַרשע, 1892, 32 ז"ז, — די זאַמלונג וואָס שלום־עליכם האָט שאַרף אַראָפּגעריסן אין זיין „קול מבשר", אָדעס, 1892. אין צווייטן העפט „פּאָעזיע" איז אַריין פּרצעס „מאָניש" (1892), וואָס פּרץ האָט איבערגעדרוקט מיט אַ באַמערקונג: „געדרוקט אין [שלום־עליכמס] פאָלקס־ביבליאָטעק" האָט די פאַמע געליטן פון רעדאַקטאָרס שער און פעדער. די געקרענקטע איינגליבע האָט מיך באַוואויגן זי איבערצושרייבן און גוטע פריינד — איבערצודרוקן."

12) בן־אביגדור (א. ל. שאלקאָוויטש, 1866־1921), העברייאישער שרייבער און אַרויסגעבער, אָנפירער פון „תושיה"־פאַרלאַג, געשריבן דערציילונגען און אַרטיקלען.

Narrator vs. Character

explains & justifies his terminology

שטעטל, צו באַנוצן זיך מיטן וואָרט, ווייל אָט־דער בטלן ווייס נישט קיין אַנדערן פאַר אָט־דעם באַגריף... אָבער אָן קיין צווייפל טאָר מען נישט נוצן די ווערטער: געסטאַיעט, פּאָסטעמקיס, סמאָרע, פּריחאָד־ראָסחאָד, פּאָדריאַדען, ספּליאָטקיס (?), אָטשאָט, האָרבאַטע, זאַיקאַ, קאָרטינאַ, קוואַטשע, פּיסקעס, געמאַטיוויט, סטשאָט, רעשען, סקורדיס, קירפּיטש . . .

און דאָך האָב איך אָט־די אַלע האַרטע שטיינדלעך אויפגעזאַמלט אין איין לעצטן נומער, וואָס איך האָב באַקומען.

די פּוילישע, גאַליצישע און רומענישע און אַנדערע יידן האָבן דאָס רעכט צו פאַרשטיין דעם „יוד". עס קאָן דער וואַרשעווער אויפהערן צו פאַרשטיין דעם ליטוואַק און פאַרקערט, זיי דאַרפן אָבער פאַרשטיין דעם אַלגעמיינעם ייד, און מיר באַדאַרפן זיך באַמיען צו פאַרשטיין די „סקירדיס" און „רעשען", קאָנט איר אונדז מוחל זיין איין צעמברינא . . .

איר ווייסט נישט וואָס אַזוינס איז צעמברינא, שלום עליכם אין זיין צייט האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס עס מיינט פּאַקשיווע . . . און איך? פאַר מיר איז פּאַקשיווע פּונקט ווי קראַפּיווע און צעמברינא איז שענער פון ספּליאַטקעס, וואָס איך ווייס נישט זייער טייטש.

נאָך אַמאָל: צעמברינא — איז ווענטלעך פון אַ ברונעם.

2) „אנשלאַג" — ליסטע פון הוצאות צוליב אַ בנין אָדער אַן אַנדער זאַך. עס איז אויף יידיש, פּויליש, רוסיש, דייטש. ווי מ'זאָגט אין אָדעס — ווייס איך נישט.

3) פּא — אַ זעקסער. אַ באַקאַנט וואָרט אין אַלע יידישע ישובים, אויסער, ווייזט אויס, דער אָדעסער געגנט. מ'דאַרף עס פאַרטייטשן, אָבער נישט אויסמעקן, ווייל ס'איז אַ וואָרט, אַ וואָרט וואָס באַרייכערט די שפּראַך און מאָלט גלענצענד דעם דערציילער, דעם בטלן, ווייל בלויז אין די מיילער פון די בית־המדרשניקעס איז פאַרבליבן אָט־דאָס פאַרגרייזט וואָרט. ווייל, ווייזט אויס, פּא — פּ"א — זיינען ראשי־תיבות פון פּרוטה אחת. ווי אַזוי איז פון איין פּרוטה געוואָרן זעקס גראָשן? — ווייס איך נישט.

4) וואָיט — דער פירער אָדער עלטסטער פון דאָרף. ווילט איר אים פאַרבייטן אויף סטאַראָסטע? פאַרוואָס דאַרפט איר זיין אייליקער און פלייסיקער פון די פּעטערבורגער מיניסטאָרן, וואָס אויך זיי לאָזט דער וואָיט רואיק נישט שלאָפן? וואָרט צו, איר זענט דאָך אַ געדולדיקער ייד, אָט באַלד, נאָך אַביסל, ביז ס'וועט אַרויס אַ רעגירונגס־פאַראָרדענונג, און דאַן וועט דער וואָיט מיטאַמאָל פאַרשוואונדן סיי פון דער געזעלשאַפט און סיי פון דער ליטעראַטור. אָבער ביז דאַן, הגם ס'וועט שוין לאַנג נישט געדויערן, וועט נישט דער סטאַראָסטע, נאָר דער וואָיט צונויפשטעלן די ליסטע פון הוצאות.

5) „פאַר אונז נישט איפזיך" — צווישן אונדז גערעדט, אנטערנא. ווי מ'זאָגט ביי אייך, ווייס איך נישט, אָבער מיר קאָנען נישט פאַרבייטן אונדזער אויסדרוק מיט אַן אַנדערן, ווייל מיר זיינען נישט ווייניקער באַרעכטיקט בנוגע צו דער ליטעראַטור ווי איר, און די שילדערונג איז אונדזערע, אַ לאָקאַלע, וואָס ווייסט ניט פון קיין אַנדערן אויסדרוק. פאַר מענטשן פון אייער געגנט קאָנט איר איבערזעצן ווי איר ווילט. אָבער גוט וואָלט איר געטאָן, ווען איר פאַרטייטשט פאַר אונדז די ווערטער: עסעניש, ברכות'ן, בליניזעהקייט א. אַז. וו....

6) אין מיין פריערדיקער סקיצע האָב איך געשריבן „יהדות"[14] און איר האָט עס פאַרביטן אויף יידישקייט, און איר האָט געהאַט אַ גרויסן טעות! ביי אונדז איז יהדות „סאָוועסט" [געוויסן, — נ. מ.], נאָענט צו אַ „יידיש האַרץ"; אין יידישקייט איז „נאַבאָזשנאָסט" [פרומקייט — נ. מ.]. ביי אונדז זאָגט מען: „ווי אַ מענטש האָט קיין יהדות נישט אַזוינס צו טאָן!" אַנדערע שרייבן: יהדות, יעדעס, יאַדעס, אָבער ס'איז אַ גרייז. ווייל דער מקור איז „יהדות" — אַ ייד אַ בעל־רחמן, אַ יידיש האַרץ, אַ יידישע נשמה וועט אַזוינס נישט טאָן. אַזאַ גוט וואָרט טאָר מען נישט באַזייטיקן, און אויב אין אַנדערע ערטער איז עס נישט באַוואוסט, איז גוט און רעכט עס באַקאַנט מאַכן . . .

און אויב עמעץ וועט איין וואָרט נישט פאַרשטיין — איז וואָס?

איך בין אַ ייד . . .

איך וויל דעריבער מיר זאָלן בנוגע צו דער יידישער שפּראַך קומען צו אַ אייניקייט. און די אחדות וועט קומען בלויז דורך סבלנות, געדולדזאַמקייט. און אויב מיר וועלן געברויכן: קירפּיטש און סקירדא" [אַ ציגל, אַן אָנשיט פון היי, — נ. מ.] און וועלן אויסמיידן אַ פּויליש וואָרט, וועלן מיר פאַנאַנדערטיילן און נישט פאַראייניקן. לאָמיר אויסמיידן אַלע פרעמדווערטער און זיי איבערלאָזן בלויז אינעם דיאַלאָג און דאַן — וועלן מיר פאַרשטיין איינער דעם צווייטן, — מיר פאַלט גאָרניט איין צו פאַרלאַנגען ספּעציעלע רעכט

13) אין דעם זאַמלהעפט „קול מבשר" צו דער 3טער יידישער פאָלקס־ביבליאָטעק" (אַרויסגעגעבן דורך שלום עליכם אין אָדעס (1892) האָט ש"ע פאַרעפנטלעכט אַ בייסנדיקע קריטיק אויף פּרצעס ביכל „פּאָעזיע", געחתמעט „קריטיקוס דער צווייטער" („קריטיקוס" איז געווען ש. דובנאָווס פּסעוודאָנים פאַר זיינע קריטיק־אָפּהאַנדלונגען אין „וואָסכאָד"). ריידנדיק וועגן די פאַרשיידענע טונקעלע, ווייט פון פאַרשטאַנד ווערטער, האָט ש"ע געשריבן: „שאַט, וואָס הייסט ‚פּאָסשיווע'? ס'טייטש, פּאַקשיווע ווייסט איר נישט? פּאַקשיווע איז . . . איז . . . פּאַקשיווע", א. אַז. וו.

14) „יהדות" אין דעם באַגריף פון געוויסן, ווי מ'געברויכט עס אין פּוילן, האָט פּרץ באַנוצט נאָך אין זיין אַרטיקל „בילדונג", אין „יודישע ביבליאָטעק", 1891: „צייט מיר זיינען אין גלות, האָבן מיר אויף אונדזער געוויסן, אויף אונדזער יהדות קיין איינציקן טראָפּן פרעמד בלוט. דער פעלקער פאַנאַטיזם האָט אונדזער פאָלק מיט בלאָטע באַשפּריצט, מיר האָבן אים מיט אייגן בלוט געוואַשן" . . .

צו י. ל. פרץ

פון **ישעיהו שפיגל** / וואַרשע

אין טיפן וואַלד־געפלעכט, מיט שטאַמען דעמביקע פאַרוואָרצלט,
דו טראָגסט די גאָלדענע קייט אויף רויטע טליענדיקע אשן;
דו בויסט זיך איבער תהומען בריקן פון פאַרשטאָרבענע לבנות,
און כשוף הייליקן דו ציסט פון אונדזער יידיש פראָסטן לשון.

יצחק לייבוש פרץ! כ׳פאַרנעם דעם וויינענדיקן ניגון פון דיין פידל,
ס׳לבנהדיק געזאַנג אויף ברענענדיקע מויערן און דילן;
איך זע זיי ווידער — דיינע הייליק־שבתדיקע יידן,
געגערטע פון דיין ליכט, וואָס וועט די רויטע וואונד פאַרשטילן.

וואָס שטעקט אין פידעלע? — פאַר דיר דער סוד איז נישט פאַרהוילן,
ווי נישט פאַרהוילן פאַרן אָדלער ס׳איז זיין הויכער וואָלקן־פלי;
עס ברענט שוין נישט די מנורה פון דיין אַמאָליק יידיש פוילן
אויף וואַלן זאַמאָשטשער און אין דיין שטעטל שעבערשין.

דו האָסט געוואָלט די יידן דיינע פירן איבער חורבות
פון וועלט צו שבת אייביקן, וואָס וועט די גראָע וואָך באַזיגן;
אַצינד גיי איך — אַ קינד פון חורבן, אויף די אשן באָרוועס
און זוך אין זיי דעם פלאַם פון פאָלק — דעם גילגול פון אַ ניגון.

איך וואַנדל בלינד מיט זיי ביי דיינע זאַמאָשטשער פאַרטרוימטע וואַלן,
די וועלט זי לאָזט נאָך נישט דעם קאָפּ פון נאַכט באַשיצן;
אָ, וועק אונדז אויף מיט טרייסט, אָ, שיץ אונדז מיט דיין אָרעם,
מיר ווילן גיין, ווי דו, געפירט דורך פייערדיקע בליצן.

און אויב עס וועט דער וועג מיט שטרויכלונגען דאָ פול זיין,
נישט פאַרשעמען אונדזער ווייטיק וועט דאָס יידיש לשון;
פאַר אונדז דו שפּאַנסט נאָך אַלץ מיט זון צעברעקלט אויף די אָרעמס,
און הינטער דיר — דיין פאָלק אויף רויטע, טליענדיקע אַשן.

.1946

פאַר מיין לאָקאַלער שפּראַך, איך וויל נאָר גלייכבאַ־
רעכטיקונג.

איך האָב אָנגעשריבן דריי נייע סקיצן, איך האָב
אָבער ליב צו פאַרריכטן און פאַרבעסערן וויפל ס׳לאָזט
זיך, דעריבער אייל איך נישט צו שיקן, און איר האָט
דאָך נאָך די מעשה מיטן ברונעם און ירמיהוס
בריוו...[15]

אייער פאַרערער,

ל. פּרץ.

מיר דאַכט זיך, אַז די דריי סקיצן, וואָס איך האָב
געשריבן פאַרן „יוד״ זיינען זייער שיין. איך האָב זיי
געלייענט פאַר דינעזאָן, „איז ער אַריין אין אַ טעליאַטשי
וואָסטאָרג״ — גוט יידיש? [„טעליאַטשי וואָסטאָרג״
— קעלבערנע התפּעלות, — נ. מ.][16].

ד. ז.

(די איבעריקע 5 בריוו וועלן קומען
אין מאַי־נומער)

---

15) ירמיהוס בריוו (אגרת ירמיהו — כתובים אחרונים), I־II
[לידער] איז געדרוקט געווען אין זאַמלבוך „דאָס צוואַנציקסטע
יאָרהונדערט), רעד. דורך אברהם רייזען, וואַרשע, 1900, ז״ז
.59־58

16) יעקב דינעזאָן האָט געמעגט אַריין אין התפּעלות פון די
„דריי נייע סקיצן״. נאָך דעם „פאַרשאָלטענעם ברונען״ האָט י.
ל. פּרץ פאַרעפנטלעכט אין „יוד״: „קלאָץ־געשיכטעס״, „דאָס
קראַנקע יינגל״, „אויב נישט נאָך העכער״, „צווישן צוויי בערג״,
„אַ גלגול פון אַ ניגון״ א. אַנד.

צען נישט־פאַרעפנטלעכטע בריוו פון י. ל. פרץ

איבערגעגעבן, מיט אָנמערקונגען און נאָטיצן

פון **נחמן מייזיל**

פינף פון די צען פרץ־בריוו, וואָס זיינען געשריבן צום העברייאיש־יידישן שרייבער י. ח. ראַבניצקי אין די יאָרן 1891־1913, זיינען פאַרעפנטלעכט אין „יידישע קולטור" אינעם אַפּריל־נומער.

די וויטערדיקע 5 בריוו (4 אין העברייאיש און איינער אין יידיש) זיינען געשריבן אין די יאָרן 1899־1913. דער זעקסטער בריוו באַציט זיך צו די ענדערונגען, וואָס י. ח. ראַבניצקי, דער דעמאָלסדיקער רעדאַקטאָר פון דער וואָכנשריפט „דער יוד", האָט געמאַכט אין פּרצעס צוגעשיקטער דערציילונג „פאַרשאָלטענער ברונעם". ס'איז אַ המשך צום פינפטן בריוו, וואָס איז אַריין אין אַפּריל־נומער „יידישע קולטור".

די וויטערדיקע פיר בריוו האָבן צו טאָן בעיקר מיט די פרץ־זאַכן, וואָס י. ח. ראַבניצקי, ווי דער מיטאַרויסגעבער פון „מוריה", האָט געקליבן זיך אַרויסצוגעבן אין העברייאיש.

זעקסטער בריוו

[אויף אַ פּאָסט־קאַרטל, פּאָסט־דאַטע — אַפּריל 1899]

אדוני!

שכחתי להעיר, כי המבטא: „פאר אונס נישט איפזיך" הוא משובש, והיה בתחלה: „פאר אונס נישט אויפזיכט", — כלומר: בפנינו תוכל (או: בפני עצמנו נוכל) להגיע את האמת במלואה, בלי הסתר דבר.

כדי שלא להוציא הניר חלק, אעיר גם זאת: זה איזה שנים מועטות יצא לאור בפעם הראשונה ספר דקדוק לשפת תורגמא ובכל זאת לא עלה על לב איש להגיד, כי קודם לזה לא היו להתוגרמית חוקי הגיון ולשון. היו אומרים: אין להעם התוגרמי או לספרותו — ספר דקדוק, או שלא נכתב עוד, או שנכתב ולא נדפס.

גם להשפה המדוברת חוקים, והעבריינים נמשכים אך אחר לשון אחרת. כמו המין אצל יהודי ליטא הנמשך אצלם אחרי הרוסית. אבל להם מותר הכל, ואתה מדפיס „דער" תחת „די בריק", וכן תדפיס אָפקומען, אָפּרעדען וכו' תחת אָב . . . „בארוויס" תחת „בארפיס", „קריינקען" תחת „קראנקען" או לכל הפחות „קרענקען". כי חן המקום על שבושיך! ומה איכפת לך אם יהודי פולין, גאַליציען ורומעניען אינם יכולים לקרא ולהבין? זהו סוד „שיראָקאָי נאַטורי"! מבלי משם נמשכים אתם אחר העם ואדוניו . . .

מוקירו,

ל. פרץ.

[יידישע איבערזעצונג]

מיין הער!

איך האָב פאַרגעסן צו באַמערקן, אַז דער אויסדרוק „פאַר אונס נישט איפזיך" איז פאַרגרייזט, און איז לכתחילה געווען: „פאַר אונס נישט אויפזיכט", — דאָס מיינט: פאַר אונדז קאָנסטו (אָדער פאַר זיך קאָנען מיר) זאָגן דעם גאַנצן אמת, ניט פאַרהוילן קיין זאַך.

כדי נישט אַדורכלאָזן די געלעגנהייט [ווערטערלעך: נישט איבערלאָזן דאָס פּאַפּיר גלאַט, נישט פאַרשריבן, — נ. מ.] וועל איך אייך באַמערקן אָט־וואָס: דאָ נישט לאַנג איז צוערשט דערשינען אַ גראַמאַטיק פון דער טערקישער שפּראַך און דאָך איז קיינעם ניט איינגעפאַלן צו זאָגן, אַז ביז אַהער האָט טערקיי נישט פאַרמאָגט קיין קלאַנג־און שפּראַך־געזעצן. מען האָט געזאָגט: דאָס טערקישע פאָלק און זיין ליטעראַטור האָבן נישט קיין גראַמאַטיק, אָדער ס'איז נאָך נישט פאַרפאַסט געוואָרן, אָדער ס'איז שוין אָנגעשריבן און נאָך נישט געדרוקט.

אויך די יידישע פאָלקס־שפּראַך [השפה המדוברת — די גערעדטע שפּראַך, — נ. מ.] פאַרמאָגט געזעצן, אָבער די „ווידערשפּעניקסטע" ציען זיך נאָך אַן אַנדער שפּראַך. ווי דער „מין" (געשלעכט) ציט זיך ביי דעם ליטווישן ייד נאָך דעם רוסישן. זיי מעגן אַלץ, אָבער איר דרוקט „דער" אָנשטאָט „די בריק", און דרוקט אויך „אָפקומען, אָפּרעדען" א. אַז. וו. אָנשטאָט אָב . . . „באָרוויס" אָנשטאָט „באָרפיס", „קריינקען" אָנשטאָט „קראַנקען" [מיט אַן „אלף" און „סגל" — נ. מ.] אָדער יעדנפאַלס „קרענקען". אַ לאָקאַלע חן פאַרמאָגן אייערע גרייזן! אָבער וואָס אַרט אייך אויב די יידן פון פוילן, גאַליציע און רומעניע קאָנען נישט לייענען און פאַרשטיין? דאָס איז דער סוד פון אַ ברייטער נאַטור! נישט ווילנדיק ווערט איר מיטגעריסן פון דעם פאָלק און זיינע הערשער . . .

זייַ פאַרערער,

ל. פרץ.

זיבעטער בריוו

ידידי!

מכתב הנרשם קבלתי.

צר לי מאוד, כי חשב את שתיקתי לפגיעת כבודו, ואני אמרתי, שכבר הכל יודעים שהנני עצל בעצלים בנוגע למכתבים. מעולם לא עלה על דעתי לזלזל בכבודו בפרט ובפרט אחרים בכלל. אלא פשוט כאמור: עצל אני בכתיבת מכתבים וגם — אם אין הרוח שורה לכתיבת ציורים — העט והקסת לי לזרא . . . הן גם „פקיד" אני לפני הצהרים ודי בזה שתקצה נפשי בכתיבה . . . אבל אם בלי דעת נגעתי בכבודו, יסלח לי, כי — בלי דעת.

הנני מרשה למוריה להדפיס מכתבי מה שלבה חפץ ולעשות תקונים, שאחריותם עליה, כחפצם, בתנאי שיעירו: בתקונים.

אם ישלחו את הדבר „המתוקן", אקראנו ואחוה

will accept corrections of his Hebrew, not of his Yiddish!

ה לא בתור בעל־הדבר, כי אם בתור סופר יועץ.
נני פדגוג.

אני לא אכתוב לעולם „גלגול הנגון", כי אם „גלגולו
נגון" לפי הרוח החסידי של הענין, אבל אם תכתבו
פצכם ועל חשבונם בתור תקון — אתם האחראים
א אני.

ישנם תחת ידי ספורים בשפת עבר שכבר נדפסו
ופה המדוברת, אם ייטבו בעיניכם, אשלח לכם. בקשו
הקובץ" והודיעוני מה שרצוי לחפצכם.

אם אכתוב דברים חדשים איני יודע.

בכלל — תופש אני את העט אך לעתים רחוקות...

בלי במה אין כהן.

מוקירו, ל. פרץ.

רושם גדול עשה עלי שירו של ביאליק „מתי
בר". הגם באודיסא מתפלאים?
א' דהח"מ פסח, תרס"ב (1902).

[יידישע איבערזעצונג]

ן פריינט!

דעם רעקאָמענדירטן בריוו האָב איך באַקומען.

ס'טוט מיר זייער באַנג, וואָס איר האָט מיין שוויגן
ענומען פאַר אַ באַליידיקונג, און איך האָב געמיינט,
אַלע ווייסן, אַז איך בין דער פוילסטער צווישן
לע בנוגע בריוו־שרייבן. מיר איז קיינמאָל נישט
נגעפאַלן פוגע בכבוד צו זיין איך און אַנדערע. עס
פשוט, ווי געזאָגט: איך בין פויל צו שרייבן בריוו
דערצו — ווען ס'פעלט די שטימונג צו שרייבן
צן — איז די פען און דער טינטער מיר דערווי־
... איך בין דאָך אַן אָנגעשטעלטער ביז מיטאָג־
ט, און דאָס איז איבערגענוג צו פאַרמיאוסן מיר
שרייבן ... אָבער אויב נישט ווילנדיק האָב איך
פוגע בכבוד געווען, — זייט מיר מוחל, ווייל —
יז נישט ווילנדיק.

איך דערלויב דעם „מוריה"־פאַרלאַג צו פאַרעפנט־
ן מיינע שריפטן, וואָס מען וויל, און מאַכן אויס־
ערונגען, און די פאַראַנטוואָרטלעכקייט איז אויפן
לאַג, מיטן תנאי, אַז מ'זאָל אָנמערקן, אַז ס'איז מיט
בעסערונגען.

ווען מען וועט מיר שיקן אַן „אויסגעבעסערטע"
, וועל איך איבערלייענען און זאָגן מיין מיינונג
ט ווי דער מחבר, נאָר ווי אַ שרייבער, אַ ראַטגעבער.
בין נישט קיין פעדאַגאָג.

איך וואָלט קיינמאָל נישט געשריבן „גלגול הנגון",
„גלגולו של נגון" לויט דעם חסידישן גייסט פון
זאַך, אויב איר וועט שרייבן ווי איר ווילט און
ען אויפן אייגענעם חשבון ווי אַן אויסבעסערונג
ויינט איר פאַראַנטוואָרטלעך און נישט איך.

איך האָב ביי זיך דערציילונגען אין העברעיאיש,
זיינען שוין פאַרעפנטלעכט אין יידיש, אויב איר
, וועל איך אייך זיי שיקן. פרעגט אַן אין „הקובץ"
לבוך) און זייט מיר מודיע וואָס פאַסט פאַר אייך.
צי איך וועל שרייבן נייע זאַכן, ווייס איך נישט.

בכלל האַלט איך די פעדער גאָר זעלטן ...
אַן אַ באַלעמער איז נישטאָ קיין כוהן.

אייער פאַרערער,

ל. פרץ.

אַ שטאַרקן איינדרוק האָט אויף מיר געמאַכט ביאַ־
ליקס ליד „מתי מדבר". באַוואונדערט מען עס אויך
אין אָדעס?

ערשטער טאָג חוה"מ פסח תרס"ב [1902].

אַכטער בריוו

וואַרשוי, דען..............190

אדרעססע:

י. ל. פרץ, ווארשוי, צעגלאנא 1.

ידידי! [בפתח תחת הד' השניה. — נ. מ.]

צר לי מאוד, כי מוכרח אני לענות לכם בשלילה.

איני יכול להסכים על הדפסת „מסירת נפש"
בהמקרא לבני הנעורים, לפי שאני מתחיל להוציא לאור
את הספורים העממים עברית עם ציורים. מתחיל אני
בהתאוה לבגדים ואח"כ אדפיס ספור אחר ספור.
הציורים לספור הנ"ל נכונים על האבן.

איני יכול לשלוח מאומה בעד הקובץ להאלמנה
והיתומים, לפי שאין לי שום דבר מוכן ואין לי כח
ופנאי לכתיבת דברים חדשים.

אבל יכולים אתם להדפיס „מסירת נפש" בהקובץ,
לפי שזה לא יזיק לי ביותר.

אם תשלחו לי את התרגום להעברת הקולמוס, מה
טוב ואם לאו תדפיסו בתור תרגום.

חושב אני ללכת לניויארק ורוצה לעלות לא"י, אבל
כמדומה לי שלא יעלה בידי כלום. המניעות רבות
מאוד ...

מוקירכם,

י"ל פרץ.

הקבלתם את ספרי, שצויתי להמו"ל שלי, לשלח
לכם?

[יידישע איבערזעצונג]

מיינע פריינט!

ס'טוט מיר זייער באַנג, וואָס איך מוז אייך ענט־
פערן מיט אַן אָפּזאָג.

איך קאָן נישט מסכים זיין צו דרוקן „מסירת נפש"
אין דער כרעסטאָמאַטיע פאַר יוגנט, ווייל איך טרעט
צו אַרויסצוגעבן די פאָלקסטימלעכע געשיכטן אין העב־
רייאיש מיט אילוסטראַציעס. איך הויב אָן מיט „די
תאווה צו קליידער", און דערנאָך וועל איך דרוקן איין
געשיכטע נאָך דער אַנדערער. די אילוסטראַציעס צו
דער דערמאָנטער דערציילונג זיינען שוין פאַרטיק אויף
שטיין.

איך קאָן אייך גאָרנישט שיקן פאַר דער זאַמלבוך
לטובת דער אלמנה און יתומים. איך האָב נישט קיין
שום פאַרטיקע זאַך און איך האָב קיין כוח און צייט
נישט צו שרייבן נייע זאַכן.

איר קאָנט אָבער דרוקן „מסירת נפש" אין דעם
זאַמלבוך, ווייל דאָס וועט מיר קיין סך נישט שאַטן.

אויב איר וועט מיר שיקן די אי
בערצוגיין איבער דעם מיט מיין פעדעו
אויב נישט וועט איר עס דרוקן ווי אַן

איך טראַכט צו פאָרן קיין ניו־יאָרי
מאַכן אַ רייזע קיין ארץ־ישראל, אָבער
אַז איך וועל קיין זאַך נישט באַוויזן. ס
שטערונגען[17] ...

אייער פאַ

האָט איר באַקומען מיין בוך, וואָס
פוילן מיין פאַרלעגער, צו שיקן אייך?

ניינטער בריוו

י. ל. פרץ, וואַרשוי, יערוזאלים

אדוני היקרים,

צרופים בזה:

העונש.

וכיצד מתגלין.

עוד שלישית עשיתי. תקנתי ספו
בשביל „המולדת", — אחד שלחתי קוד
משם שני דברים בבת אחת, שמות הו
כרגע.

אם רוצים אתם, מסרו את הספורי
או אחד מהם ל„העולם", אם זה לא יזיק
כמדומה לי, שאדרבא, הפרסום טוב
והיו שלום.

במדה שאקבל תרגומים אתקנם א
מרובה מהתרגום מחדש, אבל התרגום הו
במדה מרובה ...

והיו שלום, והיו יהודים טובים
לתרגום התנ"ך והשתמשו בי לצורך הע
והנני

שלחו נא לי על חשבוני את כל
שקבלתי עד עכשיו גזלו וגנבו החברים.
מלתחה סגורה. —

[יידישע איבערזעצונג]

מיינע טייערע הערן,

דאָ זיינען בייגעלייגט:

„דער עונש" און „אַנטפּלעקט".

איך האָב נאָך אַ זאַך געטאָן. איך ה
גרעסערע דערציילונג פאַר דעם זשורנ
— אין זאַך האָב איך נאָך פריער געש
מיטאָמאָל קריגן צוויי זאַכן. די נעמען ו
לונגען האָב איך אין דער מינוט פאַרג

17) ווי באַוואוסט, האָט טאַקע י. ל. פרץ
רעאַליזירן זיין טרוים און פאַרלאָזן צו פאָרן א
אַמעריקע און קיין ארץ־ישראל.

18) דער העברייאישער זשורנאַל „מולדה
אין ארץ־ישראל, אונטער דער רעדאַקציע פון

אויב איר וועט מיר שיקן די איבערזעצונג אי־בערצוגיין איבער דעם מיט מיין פעדער, איז גוט, און אויב נישט וועט איר עס דרוקן ווי אַן איבערזעצונג.

איך טראַכט צו פאָרן קיין ניו־יאָרק און איך וויל מאַכן אַ רייזע קיין ארץ־ישראל, אָבער מיר דאַכט זיך, אַז איך וועל קיין זאַך נישט באַווייזן. ס'זיינען דאָ פיל שטערונגען[17] . . .

אייער פאַרערער,

י״ל פרץ.

האָט איר באַקומען מיין בוך, וואָס איך האָב באַ־פוילן מיין פאַרלעגער, צו שיקן אייך ?

ניינטער בריוו

י. ל. פרץ, וואַרשוי, יעראזאלימסקא 89

אדוני היקרים,

צרופים בזה:

העונש.

וכיצד מתגלין.

עוד שלישית עשיתי. תקנתי ספור גדול מאלה בשביל „המולדת״, — אחד שלחתי קודם לזה, ותקבלו משם שני דברים בבת אחת. שמות הספורים שכחתי כרגע.

אם רוצים אתם, מסרו את הספורים שאני שולח או אחד מהם ל„העולם״, אם זה לא יזיק לכם.

כמדומה לי, שאדרבא, הפרסום טוב להוצאה.

והיו שלום.

במדה שאקבל תרגומים אתקנם אע״פ שהמלאכה מרובה מהתרגום מחדש, אבל התרגום הרע מעורר אותי במדה מרובה . . .

והיו שלום, והיו יהודים טובים וכשרים וגשו לתרגום התנ״ך והשתמשו בי לצורך העבודה.

והנני שלכם,

י״ל פרץ.

שלחו נא לי על חשבוני את כל הוצאתיכם. מה שקבלתי עד עכשיו גזלו וגנבו החברים. עכשיו יש לי מלתחה סגורה. —

[יידישע איבערזעצונג]

מיינע טייערע הערן,

דאָ זיינען בייגעלייגט:

„דער עונש״ און „אַנטפּלעקט״.

איך האָב נאָך אַ זאַך געטאָן. איך האָב פאַרריכט אַ גרעסערע דערציילונג פאַר דעם זשורנאַל „מולדת״[18]. — איין זאַך האָב איך נאָך פריער געשיקט, וועט איר מיטאַמאָל קריגן צוויי זאַכן. די נעמען פון די דערציי־לונגען האָב איך אין דער מינוט פאַרגעסן.

אויב איר ווילט, גיט איבער די דערציילונגען, וואָס איך שיק אייך אָדער איינע פון זיי צום „העולם״[19]. אויב דאָס וועט אייך נישט שאַדן.

מיר דאַכט זיך, אַז אדרבא, דאָס פאַרעפנטלעכן איז גוט פאַר דער אויסגאַבע.

און זייט געזונט.

ווי כ'וועל באַקומען די איבערזעצונגען, וועל איך זיי פאַרריכטן, הגם די אַרבעט דערביי איז מער ווי פון אַ נייער איבערזעצונג, אָבער אַ שלעכטע איבערזעצונג רעגט מיך שטאַרק אויף . . .

און זייט געזונט, און זייט גוטע און וואוילע ייִדן און טרעט צו איבערצוזעצן דעם תנ״ך[20] און נוצט מיך אויס פאַר דער אַרבעט, ווען ס'וועט זיין נויטיק.

איך בין אייערער,

י. ל. פרץ.

שיקט מיר אויף מיין חשבון אַלע אייערע אויס־גאַבן. וואָס איך האָב ביז איצט באַקומען האָבן די חברים צוגערויבט און צוגעגנבט. איצט האָב איך שוין אַ פאַרשלאָסענע שראַנק.

צענטער בריוו

י. ל. פרץ, וואַרשוי יעראזאלימסקא 89.

13[19]/1טן [אָקטאָבער]

(פון יידישן אָריגינאַל)

(געזעצט אין דער אָרטאָגראַפיע, ווי ער איז געשריבן דורך י. ל. פרץ)

ליעב־האַרציקער ראַווניצקי,

וואָס אַמבאַלאַנגט ביזנעס, וועט שרייבען דינעזאָן; וואָס אַמבעלאַנגט נאַכלעסיגקייט, וועט ער אייך בוודאי שרייבען, אַז איך האָב אַ ביסל מאַלאַריע און דאָך וועט איהר אין קורצען בעקומען מסירת נפש . . .

אָבער וואָס אַמבעלאַנגט דער הקדמה האָט איהר, לא עליכם אַ טעות. צווישן די פאָלקסטימליכע געשיכ־טען, איז פערהאַן איין אָפּטהיילונג נשמות אלמות (שטו־מע נשמות) און „שתי דרכים — שני משלים״ (צוויי וועגען — צוויי משלים) זענען די הקדמה, און די ערש־טע ערצעהלונג צו דעם ציקל. אין ציקל קומען אַריין: אַ קאַפּיטל תהלים, שמע ישראל און נסים אויפ'ן ים, — על כן מוזט איהר מאַכען דאָס, וואָס דער פערלאַג פאַר יודיש האָט אויס עם־הארצות נישט געמאַכט, נעמ־ליך אַ שמוץ־בלאַט:

שטומע נשמות:

1) צוויי וועגן — צוויי משלים,
2) אַ קאַפּיטל תהלים,
3) שמע ישראל און

17) ווי באַוואוסט, האָט טאַקע י. ל. פרץ נישט באַוויזן צו רעאַליזירן זיין טרוים און פאַרלאַנג צו פאָרן אויף אַ באַזוך קיין אַמעריקע און קיין ארץ־ישראל.

18) דער העברייאישער זשורנאַל „מולדת״ איז דערשינען אין ארץ־ישראל, אונטער דער רעדאַקציע פון יעקב פיכמאַן.

19) העברייאישע וואָכנשריפט דערשינען אין אָדעס.

20) י. ח. ראַבניצקי צוזאַמען מיט ח. נ. ביאַליק (ביי דער מיטהילף מיט מענדעלע מו״ס) האָבן איבערגעזעצט דעם ערשטן באַנד חומש־מעשיות (סיפורי־המקרא) אויף יידיש („פונעם חומש״, פאַרלאַג „מוריה״, 1911), אונטער די ראשי־תיבות „בא״ר״ [ביאַליק, אבראַמאָוויטש, ראַבניצקי].

Dinezon: never ate ham

4) נסים אויפ׳ן ים. —

דעם מולדת[21] האָב איך נישט בעהאַלטען, ווייל איך האָב געוואוסט, אַז איהר האָט׳ס. נור אַט וואָס, טהוט אַ טובה און שיקט מיר אַ רשימה פון די זאַכען, וואָס איהר האָט שוין בידים, וועל איך קאָנטראָליערען צי צוזאַמען מיט מסירת נפש האָט איהר אַלע פּאָלקס־טימליכע זאַכען. —

די זאַכען פון מולדת ברויכען, ווי איך מיין און גלויב, קיין „גלעט" נישט, אָבער אויב יאָ, ווייסט [וויזט] מיר אָן אין אַ בריוו די שטעלן, וואָס איהר אָדער ביאַליק האַלטען פאַר שטאָלפּערדיגע, וועל איך זעהען. —

גלויבט, איך וויל אַליין אַרויס אויף דער ליכטי־גער שיין מיט׳ן ערשטען העברייאישן באַנד, נאָר דאָס ביסל מאַלאַריע שטעהט אין וועג.

אין דאָרף[22] האָבין מיר קיין טרפות נישט פערזוכט, זייט נישט חושד בכשרים . . .

אייער,

י״ל פּרץ.

וואָס אַמבעלאַנגט דעם [ניט לייענבאַר,—נ. מ.], בין איך פון מכוער׳ס [?] צ־׳ס צד. איך גלויב באמונה שלמה אַז ער איז יעדעס מינוט אין לעבען ערליך, ד. ה.: אויטאָ־סוגעסטיאָניערט און גלויבט אין דעם, וואָס ער שרייבט. וואָס ער טהוט איז נישט מיין זאַך. דער גרעס־טער נאַר אינם עסק איז געווען דער „פריינדליכער" — ר . . . אַריינמישען זיך, פאַר קיין געלד. איך האָב שוין געשריבען און גלויב: עס מוז קומען דאַצו, דאָס געדרוקטע וואָרט זאָל פאַרליערען זיין קרעדיט, ווי דאָס געזאָגטע. דאָס וועט זיין דעם לעזערס עמאַנציפּאַציע. דאַצו העלפען די סקאַנדאַלען. — נישט דאָס ערשטע מאָל זענען די ניצלעכסטע — די ערגסטע.

דעם זיידען מיט׳ם אייניקל[23] אַ הערצליכען גרוס.

י. ל. פּרץ.

צושריפט פון יעקב דינעזאָן, אָקטאָבער 1913

ליעבער טהייערער פריינד י״ח ראווניצקי!

אייער ליעבען האַרציגען בריעף ערהאַלטען, און ווי איהר זעהט פון פּרץ׳ס בריעף האָב איך את שלי געטהון עצהיו״ט[24]. דאָס הייסט: תיכף ומיד אויסגע־צאָהלט 150 ר׳ במזומנים. פּרץ אָבער איז דערמיט נישט צופריעדען. ער האָט גערעכענט, אַז איהר וועט שיקען וועק לכל הפחות ע״ס[25] 300 ר׳, און באמת ווייס איך ניט וואָס איהר האָט ווירקליך אַזוי קאַרג געשיקט. לויט קאָנטראַקט ברויכט איהר איהם צו צאָהלען אַ 60 ר׳ מכל בויגען, וואָס ער וועט אייך צושטעלען מאַטע־ריאַל, און ווי ווייניג ער האָט אייך ביז איצט שוין צו־געשטעלט, קומט איהם מעהר ווי 300 ר׳. וואָס זשע קאַרגט איהר אַזוי? בפרט, אַז עס איז רעכט אַ וועק׳ אויך.

איך בעט אייך אַלזאָ טהון די געפעלליגט, און ווי מעגליך פריהער צו שיקען וועק׳ עוד ע״ס 150 ר׳ — און זאָל פּרץ זיך ניט קאַפּריזען. איך בעט עס אויך צוליעב דעם, ווייל ווער נאָך ווי איך ווייס וואָס פאַר אַ נצרך ער איז איצונד. און די 300 ר׳ אויף וועלכע ער האָט גערעכענט צו בעקומען פון אייך, זענען שוין לאַנג פערטהון געוואָרען. נישט פיר זיך, נור אויף אויס־העלפען פאַמיליע בשעת הדחק. געדענקט עס, און זייט ממלא מיין בקשה לטובת העסק.

וועגען שינקען וכדומה, קען איך אייך שווערן בנקיטת חפץ[26] אַז איך ווייס נאָך עד היום ניט וואָס פאַר אַ טעם עס האָט. עס קעהרט מיר ברעכען, אַז איך זעה ווען איין אַנדער עסט עס. בנוגע סטארעוואַ[27], קען איך אייך מבטיח זיין, אַז נישט נור מיר האָבען דאָרט חלילה קיין טרפה נישט טועם געווען, נאָר מיר פלעגען אפילו מוזען דאַוונען מנחה ומעריב צו וואָס איך בין אין וואַרשוי קיינמאָל נישט געוואויהנט געווען. קלעצ־קין, ברויכט איהר וויסען, איז אבל, היט אָב קדיש מיט אַלע דקדוקים, און איז ווייט פון טרפה אַ סך ווייטער ווי צייטלין פון חזיר ביום הכפורים שחל להיות בשבת. האָטש פּרץ גיעט צייטלינען גערעכט. איך גלויב ניט, אַז צייטלין האָט טאַקי געגעסען חזיר ממש, אָבער איך בין איבערצייגט, אַז ער איז אַ צבוע און האָט אין זיך אַלע יעזואיטישע דרכים. דאָס איז ביי מיר טויזענד מאָל ערגער ווי עסען חזיר.

אַריינמישען זיך צווישען דער באַנדע, זאָל אונז גאָט שומר ומציל זיין. —

זייט זשע מיר הערצליך געגריסט.

אייער ערגעבענסטער,

י. דינעזאָהן.

---

21) דעם העברייאישן זשורנאַל „מולדת", וואו ס׳איז גע־דרוקט אַן איבערזעצונג פון פּרצן.

22) י. ח. ראַבניצקי האָט, משמעות, אין פאַרבינדונג מיט דער דעמאָלסטיקער שאַרפער פּאָלעמיק אין דער וואַר־שעווער יידישער פּרעסע אַרום הלל צייטלין, וועלכער האָט אויף אַ באַן־סטאַנציע געזאָלט עסן טרייפס, אָנגעפרעגט שפּאַסנדיק ביי פּרצן (און דינעזאָנען), צי זיי האָבן נישט, זייענדיק צוגאַסט ביים פאַרלעגער ב. קלעצקין אין סטארעווא, אויף אַ קורצן אָפּ־רו, נישט אַריינגעכאַפּט דערווייל עפּעס טרייפס. וועגן דעם זעלבן ענין שרייבט פּרץ אין זיין צוגאָב צום בריוו, וואו ער שטעלט זיך איין פאַר ה. צייטלין, און טרעט אַרויס קעגן ר. [ש. ראַ־זענפעלד], וועלכער האָט אויך אַטאַקירט צייטלינען אין „פריינד". י. דינעזאָן האָט אַן אַנדער מיינונג וועגן ה. צייטלין, ווי מיר זעען פון זיין ווייטערדיקער צושריפט.

23) געמיינט מענדעלע מוכר־ספרים און ח. נ. ביאַליקן.

24) על צד היותר טוב — אויפן סאַמע בעסטן אופן.

25) ע״ס — על סך, אויף דער סומע.

26) שווערן ביי אַ הייליקער זאַך.

27) סטארעווא — דאָס אָרט, וואו ב. קלעצקין האָט גע־האַט אַן אייגענע גוט, אויך זיין גלאָז־פאַבריק, וואוהין י. ל. פּרץ און יעקב דינעזאָן זיינען געפאָרן צוגאַסט זומער 1913. באַריס קלעצקין איז דאַן געווען אַן אבל נאָך זיין מוטער.